

Hector Estrup

16. januar 1934 – 2. oktober 2016

Af
Niels Kærgård,¹
Professor emeritus,
Institut for Fødevarer- og Ressourceøkonomi,
Københavns Universitet

Keywords: Økonomisk teorihistorie, Økonomisk metode, Makroøkonomi, Samfundstænkning

JEL codes: B00, B10, B12, B14, E02, E11

Med Hector Estrups død den 2. oktober 2016 mistede dansk økonomi en tænkere, der var helt sin egen. Han var på mange måder det modsatte af, hvad der er moderne i økonomien for øjeblikket. Hvor det i dag drejer sig om at publicere flest mulige artikler i internationale tidsskrifter med specifikke matematiske eller statistiske resultater, så var Hectors interesse at analysere fagets fundament. Det var i høj grad de basale forudsætninger, alle andre tog for givne, som han tænkte over og skrev om. Og han var ret uinteressert i, hvor det blev publiceret. Bortset fra en enkelt tidsskriftartikel og disputatsen har han ikke skrevet på engelsk. Resten

1. Denne nekrolog er en omarbejdet og stærkt udbygget version af Kærgård (2018). Peder Andersen, Jesper Jespersen, Jørgen Birk Mortensen og Peder J. Pedersen takkes for nyttige kommentarer til tidligere udgaver af dette manuskript. De har væsentligt forbedret manuskriptet, men har selvfølgelig intet ansvar for synspunkter og fejl i artiklen. Portrættet er et foto af Rigmor Mydtskov velvilligt stillet til rådighed af Videnskabernes Selskab.

af produktionen er på dansk. Og det var ikke, fordi han, som visse økonomer, gik ud i den offentlige debat og blev journalistisk; jeg tror ikke, han nogensinde har skrevet en artikel i dagspressen.

Det er meget svært at tegne et dækkende billede af Hector, uden det bliver for spraglet og fragmenteret. Oldebarn af konseilspræsidenten, godsejer på Skaføgård fra 1967 sammen med hustruen Irene Vøgg, bestyrelsesmedlem i foreningen af skov- og landejendomsbesiddere 1968-80, i bestyrelsen for Det Dansk-Franske Dampskibsselskab 1975-79, for Nationaløkonomisk Forening 1969-75, for BRF-fonden fra 1990, teoretisk orienteret professor, et aktivt medlem af Videnskaberne Selskab fra 1980, bl.a. kasserer i selskabet 1991-2001, kammerherre og ven af kongehuset, en kender og velvillig tolker af både Adam Smith og Karl Marx. Men var der noget, han ikke var, så var det forjaget, spraglet og fragmenteret.

Han blev cand.oecon. fra Aarhus Universitet i 1960 og var så værnepligtig ved garderhusarnerne i Næstved, hvor han og den senere økonomiske vismand Jørgen Birk Mortensen var de eneste, der ikke havde forladt undervisningssystemet direkte fra folkeskolen, og hvor det eneste, der interesserede de andre, var damer, bajere og motorcykler. Efter en kort periode som videnskabelig assistent ved Aarhus Universitet kom han til Københavns Universitets Økonomiske Institut, hvor han begyndte at undervise i september 1962. Det var på det tidspunkt, studentertallet begyndte at stige. Jeg selv kom det år til København og begyndte på polit.-studiet. Vi var 122, der begyndte, og den halvdel af årgangen, jeg hørte til, havde den nyansatte Hector Estrup i nationaløkonomi (der var på det tidspunkt ikke holdundervisning ved siden af forelæsningerne, så Hector Estrup og Anders Ølgaard havde hver ca. 60 studerende). Pensum var Eric Schneiders *Einführung in die Wirtschaftstheorie*. Det var på en tid, da der blev stillet krav til både de unge studenter og nye lærere, og læsefærdigheder i tysk var en selvfølge. Nogle af Estrups pædagogiske perler huskes endnu: Eksporterhvervenes påberåbelse af, at de i modsætning til f.eks. frisører bidrager til valutaindtjeningen, er fejlagtig, for var der ingen frisører i København, måtte vi jo alle tage til Malmø og blive klippet og bruge valuta på det.

Hectors karriere i de følgende år kunne have ført til en livsbane, der ligner nogen af de fremmeste moderne økonomers. Hans første artikel fra 1960 var om den nye vækstteori. I 1965-66 var han på studieophold på MIT og havde da allerede været et halvt år ved Det Europæiske Institut i Torino. I 1968 blev han som 34-årig konstitueret som professor på CBS, og der var han, til han i 1974 blev professor på Københavns Universitets Økonomiske Institut, hvor han forblev til pensioneringen i 2003. Hans første og eneste internationale tidsskriftsartikel kom i *Scandinavian Economic History Review* i 1966 og hans disputats fra 1977 (men antaget allerede i 1974) var også på engelsk (*Essays in the Theory of Income Creation*). Det kunne på overfladen ligne begyndelsen på en »normal« internationalt orienteret forskerkarriere – og det på et tidspunkt, da længere udlandsophold og publikationer på engelsk var sjældne.

Men ser man nærmere på Hector Estrups publikationer, tegner de allerede her et billede af det, der skulle blive hans kendetegn: En dyb interesse for økonomiens basale grundlag og historien. En række af de tidlige artikler drejer sig om de klassiske økonomers og Karl Marx' såkaldte »cirkulationsskemaer«. I 1968 skriver han om Ricardos og Marx' arbejdsværdilære og betingelserne for en sammenhæng mellem arbejdsværdier og priser. Det var en uortodoks »generalisering« af arbejdsværdilæren, der ikke faldt i de ortodokse marxisters smag, og den gav derfor anledning til en længere debat med den ortodokse marxismens grand old man Isi Grünbaum, se Estrup (1963, 1963a, 1968, 1972, 1974 og 1975) og Grünbaum (1974 og 1975).

Selv om det ville være helt forkert at betegne Hector Estrup som på noget tidspunkt at have nærmet sig marxismen, så nærrede han livet igennem en betydelig beundring for Karl Marx som klassisk økonom. I hans teoriehistoriske lærebog fra 1998 får Karl Marx to kapitler, der slutter under overskriften »Marxismens diskrete charme«:

Det Marx'ske system vil, for den der sætter sig ind i det, for al eftertid stå som det, man nærmest kan kalde et tankens kunstværk, en analytisk symfoni, hvor logiske harmonier og dialektiske disharmonier stemmes sammen i overraskende og inciterende akkorder, varierende over et grundlæggende tema af stor enkelhed, og bygget sammen til den samlende helhed, der er ethvert kunstværks særkende. Dertil udført i en litterær stil, der til fulde mestrer den ondsksfulde sarkasme, som selvfølgelig ikke kan have været behagelig for dem, det gik ud over, men som ud fra en rent æstetisk betragtning må siges at være perfekt. Det er en stil, der har fristet mange marxister – forståeligt nok – men gerne med et ret fortvivlende resultat. (Estrup, 1998, side 201).

Jeg forelæste selv første gang i nationaløkonomi på polit.-studiets 1. årsprøve i 1977. Det var i en periode, hvor der efter studenterpres indgik en hel del marxistisk økonomi og økonomisk teoriehistorie i pensum, og en af de to hjørneste i den marxistiske del af pensum var Hector Estrups & Inge Røpkes² undervisningsnote »Om historisk materialisme«, se Estrup & Røpke (1980). Estrups holdning var utvivlsomt, at når de nu skulle undervises i marxisme, måtte de have noget rimeligt seriøst. Men notatet ville utvivlsomt forekomme nutidens økonomer ekstremt fremmedartet; jeg mødte for nylig en forhenværende elev, der endnu huskede, hvordan han var blevet eksamineret i varefetichisme og tingsliggørelse i nationaløkonomi.

Et hovedspor i Estrups forfatterskab var livet igennem de økonomiske teories historie. Allerede i 1964 skriver han artiklen »Økonomisk metode i historisk lys« i *Nationaløkonomisk Tidsskrift*, og emnet bliver en ledetråd i hele forfatterskabet. Hector Estrups eneste engelsksprogede tidsskriftsartikel fra 1966 handler om biskop Nicolas Oresme (ca. 1325-1382) og hans pengeteoretiske tanker, bl.a. med en

2. Inge Røpke er nu professor i økologisk økonomi på Aalborg Universitet.

tidlig udgave af Greshams lov (det fænomen, at man betaler med de mindst lødige penge og sparer op i de mest lødige, f.eks. sparer op i tyske euro og betaler med græske). Det er karakteristisk, at Hector Estrup interesserede sig meget for de allerførste spor af økonomisk tænkning. Allerede i 1966 skrev han således i *Nationaløkonomisk Tidsskrift* om Otto Thotts »Uforgribelige Tanker om Commerciens Tilstand« fra 1735, og i hovedværket om danske teorihistorie, *Danske Økonomer* fra 1976, skriver han om Holberg som økonom.

I det af Niels Thygesen og P. Nørregaard Rasmussen redigerede store oversigtsværk »Udviklingslinjer i makroøkonomisk teori« fra 1969 har Estrup skrevet den lange og interessante artikel »Moderne makroøkonomi i teorihistorisk belysning«, der senere kom til at indgå i hans disputats. En række bøger indgår i denne del af forfatterskabet. I 2002 skrev han en lille bog i serien *Økonomiens Konger* om David Ricardo (1772-1823). Den generelle oversigt over teorihistorien, der i 2004 kom som sidste bind i denne serie, har også Hector Estrup som medforfatter; her skrev han om økonomiens tidligste historie, klassikerne og neoklassikerne (Estrup, 2004 og 2004a).

Der er dog ingen tvivl om, at Hector Estrups teorihistoriske hovedværk er »lærebogen«. *Nogle grundtræk af den økonomiske teoris udvikling*, der kom i 1991 og så igen i en omarbejdet og udvidet udgave i 1998. Den har jeg tidligere karakteriseret i en anmeldelse i *Nationaløkonomisk Tidsskrift*:

For enhver anmelder er det en drøm at opspore en perle, som er så ydmygt indfattet, at ingen har opdaget den. En vordende primadonna i en provinsrevy eller et gastronomisk geni i køkkenet på en forfalden landevejskro. Hector Estrups bog er en sådan perle. Den er startet som nogle »elementære« noter til polit-studiets 1. årsprøve, kom så i 1991 som en egentlig lærebog og er nu kommet i en ny, meget revideret udgave med flere nye kapitler. Den er således skrevet som en typisk lærebog, som givetvis bliver oversat af næsten alle andre end dem, der bliver tvunget til at læse den. Men den kan med fornøjelse læses som en tæksom, sprudlende veloplagt diskussion af økonomiens fundamentale problemstillinger.... Man kan skrive teorihistorie på mange måder. Nogle fremstillinger er portrætgallerier af fortidens markante og sære personligheder, hvorledes Stuart Mill begyndte at læse græsk som 3-årig og latin som 8-årig osv. Andre gennemgår udviklingen minutøst med vægt på oversete pionerer og forløbere. Nogle lægger megen vægt på at fremstille de gamle forfatterskaber meget nøjagtigt, f.eks. bruge deres egne ord og begreber. Ingen af disse genrer er Hector Estrups. Han har valgt at koncentrere sig om nogle få store navne .... Disse store navne er ikke detaljeret kortlagt og tolket, men brugt til at blive klogere af. Estrup gør sig aldrig klog på de gamles bekostrning. Tværtimod bruger han de gamle som hjælpere til at nå en dybere forståelse af de økonomiske grundproblemer. I modsætning til mange historiske fremstillinger er det ikke historien, der styrer fremstillingen. Hele bogen kan læses som en ahistorisk fremstilling af det hovedspørgsmål, der stilles i indledningen: »Hvorledes er enkeltindividets frihed og lykke foreneligt med dets placering som enkeltelement, borger, i samfundets økonomiske, sociale og politiske maskineri? Hvis nemlig den enkelte er at ligne ved et lille bitte tandhjul i et kæmpestort urværk, synes individets frihed at forsvinde, og også dets lykke, for når først uret går rigtigt, spekulerer ingen på, om værkets tandhjul selv har det godt. På den anden side, hvis hvert hjul ville dreje sin egen vej, måtte værket bryde sammen. Dette di-

lemma har været følt af alle, der gennem tiderne har reflekteret over forholdet mellem borger og stat. (Kærgård, 1999).

Det fremgår, at arbejdet oprindeligt er bestilt af Studienævnet, og at det var et krav, at den klassiske økonomi og Karl Marx skulle omtales, og de får da også væsentlig grundigere behandling end i de fleste teoriehistorier. Men det har næppe været i strid med Estrups ønsker. I hele Estrups forfatterskab ligger vægten, som allerede tidligere nævnt, på de tidlige økonomer og deres problemstillinger.

Der kommer i disse år også på dansk en lang række debatbøger om økonomi og samfundsvidenskabelig metode – flere af dem går i store oplag. Men ofte er de bygget på nogle skråsikre og overfladiske formuleringer, hvor kerner og avner ikke er stærkt adskilte. Vil man imidlertid forlade disse fast-food-produkter og søge til mere solide måltider, så er Estrups bog et godt valg. Hvordan den virker som lærebog for førsteårsstuderende, er et andet spørgsmål, som ikke skal tages op her. Men læsere, der sætter sig ind i den, får et overblik, som mange økonomer af i dag synes at savne. Den forbenede marxist og den troende markedstilhænger vil opdage, at det, de stolede på var hele verdenshavet, kun er Frederiksholms Kanal. Og det er vel netop moralen i al god teoriehistorie.

Tæt i forbindelse med det teoriehistoriske forfatterskab er disputatsen *Essays in the Theory of Income Creation*, der blev bedømt med henblik på erhvervelse af den statsvidenskabelige doktorgrad sammen med den tidligere omtalte artikel »Moderne makroteori i teoriehistorisk belysning« fra 1969. Selv om det er en bog på 261 sider, er det ikke en traditionel videnskabelig monografi, men reelt en essaysamling i Hector Estrups typiske stil, dvs. en meget selvstændig refleksion over fundamentale problemer i økonomien, her den makroøkonomiske indkomstdannelse. Og med en vis foragt for skribenter, der prøver at dokumentere deres belæsthed med et væld af litteraturhenvisninger. Første opponenter, Oslo-professoren Leif Johansens karakteristik er rammende:³

Avhandlingens form og indhold er ikke slik at en kan ta ut klare teoremer (eller empirisk etablerede resultater) og si at dette er forfatterens resultat i de forskjellige dele av avhandlingen. Avhandlingen er mer som en strøm av refleksjoner, synspunkter og tolkinger, og her og der med mer håndfast analyse. (Johansen, 1978, side 78).

Leif Johansen ser økonomiske udsagn som faldende i to grupper: Analyser, der er genereret af problemstillinger i virkeligheden, og analyser, der er genereret af en tolkning af tidligere forskning, og han mener, at der i økonomien er en tendens til

3. Estrups afhandling blev i øvrigt bedømt midt i 1970'erne, netop da studenterne og de yngre lærere havde grebet magten i de styrende organer, så ud over de to etablerede professorer, P. Nørregaard Rasmussen, KU, og Leif Johansen, Oslo Universitet, blev den helt unge lektor Jørgen Birk Mortensen medlem af bedømmelsesudvalget.

en overvægt af de tolkningsorienterede analyser. Dette kritiserer han også Estrups disputats for:

Innvendingen går ut på at jeg mener doktoranden har plasseret seg for kritikløst i den brede strøm av kumulativ tolkningsorienteret aktivitet. Vel har han et selvstendig og originalt grep på mange av de temaer han tar opp, men i bearbejdingen og diskusjonen av resonnementer og resultater kommer inputs i veldig stor grad fra uklar eller bare halv-presis litteratur fra tidligere ledd i processen, og i meget liten grad fra observasjoner og erfaringer. (Johansen, 1978, side 80).

Det er på en gang afhandlingens styrke og svagheit. Den forholder sig til de store makroøkonomiske forgængere som Keynes, Kaldor og Pasinetti, og Estrup prøver at få styr på de grundlæggende indkomstdannelsesmodeller og er kritisk over for en simpel sammenkobling af de Walras'ske ligevægtsmodeller og keynesiansk økonomi:

Like the so-called neo-Keynesians I think that a neo-classical description of the economy does not succeed in describing the particular part played by demand in Keynesian economics. (Estrup, 1977, side 255).

Hans løsningsforslag bygger på »an economy organized through an entrepreneurial decision structure« (Estrup, 1977, side 256), og han er helt bevidst om, at det er noget principielt anderledes end de Walras'ske ligevægtsmodeller:

The equilibrium concept in an entrepreneurial economy is discussed in general in Chapters III and X. It is argued (Chapter X) that the concept in an entrepreneurial economy must be taken in an ontological sense, as opposed to a Walrasian general equilibrium, which is, I think, best understood as referring to the logics of a model. (Estrup, 1977, side 257).

Afhandlingen er derfor »a philosophical essay rather than a text in economics« (Estrup, 1977, side 258).

Bogens betydning blev nok, som nævnt af Nørregaard Rasmussen i sin opposition, hæmmet af at være et led i det danske disputatssystem. Den kom på et tidspunkt, da samspillet mellem mikro- og makroøkonomisk teori var intenst internationalt diskuteret, og hvor »uligevægtsmodeller« var et centralt tema, se f.eks. Clower (1965), Leijonhufvud (1968) og Malinvaud (1977). Var Estrups arbejder kommet som artikler i internationale tidsskrifter, kunne de måske være kommet til at spille en rolle i den debat, men som en bog på et dansk forlag var det udelukket.

Spørgsmålet om virkeligheden og teorien tog Estrup principielt op i en diskussion med Hans Keiding i forbindelse med forsvaret af dennes matematisk-

økonomiske disputats *Topics in General Equilibrium Theory* i 1985.⁴ Spørgsmålet er, hvordan de såkaldte eksistensbeviser skal tolkes, se Estrup (1986 og 1986a) og Keiding (1985 og 1986), samt Nicolai J. Foss' analyse af debatten, Foss (2003). Der er principiel forskel på en sætning som »Der eksisterer byer i Jylland«, der handler om virkeligheden, og en sætning som »I et lineært ligningssystem eksisterer 0, 1 eller uendelig mange løsninger«, der kun handler om ligningssystemet, men ikke har nogen relation til en virkelighed uden for ligningssystemet. En eksistenssætning af den sidste type er derfor et »halvfabrikata«, der siger noget om modellens indre konsistens, men intet om en ekstern virkelighed. Mange økonomiske modeller er ikke lavet til at blive testet empirisk over for »virkeligheden«, men spørgsmålet, som Nicolai Juul Foss diskuterer, er, om det er legitimt at gøre den økonomiske teori så abstrakt, at det bliver grundlæggende uklart, hvordan teorien overhovedet er relateret til den modeleksterne virkelighed, og hvilke kriterier man kan opstille for sådanne abstrakte modellers legitimitet. Her følger Hector Estrup ifølge Foss ikke den slagne metodefilosofiske og videnskabsteoretiske vej, men »i stedet har hans metodologiske kriterier, så vidt jeg kan se, snarere været dem, som vi naturligt ville forvente hos den praktiserende økonom: Er den model troværdig? Er den realistisk?« (Foss, 2003, side 374). Det ser Foss med sympati på:

Der er mange fordele ved således at flytte fokus i den økonomiske metodologi. En fordel er, at økonomisk metodologi bliver mindre arrogant og prætentios, fordi man i højere grad tager økonomers praksis seriøst. Økonomisk metodologi kan fravristes smagsdommere, der måske ingen egentlig føling har med teorien, fordi de ikke praktiserer den; det bliver i høj grad den reflekterende udøver af økonomisk teori- og modelbygning, der kan praktisere økonomisk metodologi. En anden fordel, som sikkert vil tiltale Hector Estrup, er, at teorihistorie og økonomisk metodologi af indlysende årsager bliver endnu tættere forbundne. (Foss, 2003, side 374).

4. Hector Estrup var livet igennem optaget af, hvordan den matematiske økonomi skulle fortolkes. Allerede i Estrup (1965) diskuteres spørgsmålet om, hvordan den nyttemaksimerende agent basalt set skal forstås. En debat mellem den økonomiske teoretiker Frederik Zeuthen og teorikritikeren Alf Ross fra 1950'erne, der med nutidens synsvinkel kunne tolkes som et opgør om den rationelle neoklassiske økonomiske teoris beslutningstager over for Ross' mere »behavioristiske« beslutningstager, analyseres og diskuteres her. Estrup understreger, at maksimeringshypotesen ikke handler om beslutningstagernes bevidsthedsliv, men alene om et analytisk forklaringsprincip. Agenten maksimerer ikke »i anden forstand end den, ifølge hvilken det kan hævdes, at ørnen løser en differentialligning for at kunne fange duen i flugten. Thi det er en misforståelse at tro, at maksimeringshypotesen forudsætter, at folk faktisk udfører en særlig handling, den, at de maksimerer.« Maksimeringsprincippet »er derfor ikke ensbetydende med nogen rationalisering af folks sjæleliv« (Estrup, 1965 side 265-67). Det er et bemærkelsesværdigt udslag af Estrups interesse for at forstå, hvad der er bag ved matematikken, at han ved et par lejligheder underviste i både økonometri og matematisk vækstteori. Faktisk var det ham, der, inden økonometrikeren Ellen Andersen overtog undervisningen, indførte den første moderne lærebog i økonometrien som pensum (J. Johnstons fra 1964), men ifølge beretninger underviste i den uden at lægge vægt på matematikken.

Selv om Hector Estrup aldrig har lavet konkrete analyser af praktiske økonomiske problemer, står han altså for Nicolai Juul Foss som den praktiske økonoms filosof. Det passer med mine egne erfaringer som økonomisk vismand. Selv om han aldrig har været i nærheden af de økonomisk-politiske debatter, som vismændene er ude i, så er han den, der mest dybtgående har tænkt over det for en vismand centrale spørgsmål, hvor grænsen går mellem at optræde som økonomisk ekspert og at politisere.

Det teoretiske svar, at »er-udsagn« er videnskab, mens »bør-udsagn« er politik, er ikke til megen hjælp. De fleste stridspunkter i den politiske debat er i virkeligheden »er-udsagn«. »Er resultatet af en afskaffelse af efterlønnen, at der bliver flere arbejdsløse eller flere beskæftigede?«. »Er der overskud ved at bygge en ny storebæltsbro?« osv. Denne skarpe sondring mellem objektive analyser og subjektive værdidomme opgiver Estrup derfor; han understreger, at hele formålet med samfundsvidenskaberne er at analysere, hvordan samfundet bør indrettes:

Hvordan skal samfundet indrettes for at borgerne kan få det godt, eller for at de kan leve et godt liv? Det er det, der er sagen. Det er det spørgsmål, der så at sige definerer alt det, vi fra oldtiden til i dag kunne kalde samfundsvidenskab. Man kan måske glemme det i farten, når man prøver at orientere sig i vore dages meget specialiserede og teknisk vanskelige samfundsvidenskabelige enkeltdiscipliner som økonomi, sociologi, socialpsykologi, statskundskab m.v. Men enhver af disse videnskabsgrene ville miste deres mening, hvis de ikke, hver på sit område, kunne bidrage til belysning af hovedsagen: Hvordan samfundet bør indrettes. Nok vil man i dag sige, at det er samfundsvidenskabens opgave at klarlægge, hvordan samfundet faktisk fungerer på diverse områder. Men det ville jo være helt interesseløst at undersøge, hvordan tingene faktisk er, hvis ikke netop for at belyse, om de kunne være anderledes, end de er. (Estrup, 1991, side 178, eller 1998, side 203).

Den traditionelle sondring mellem videnskabelige og politiske argumenter lader sig derfor ifølge Estrup ikke opretholde. Men det betyder ikke, at der ikke er forskel mellem videnskabsfolk og politikere. Sondringen er bare en anden; videnskabsmændene søger alene gode argumenter, mens politikere skal træffe beslutninger og har ansvaret for disse beslutninger:

Problemer om, hvordan samfundet skal indrettes, eller hvilke indgreb der bør foretrækkes i en given situation, kort sagt politiske problemer, kan ikke adskilles fra det, man normalt forstår ved videnskabelige problemer. Politiske problemer burde kunne løses på samme måde, nemlig ved en rationel argumentation .... I en sådan diskussion, så længe den føres på rationelt grundlag, udviskes sondringen mellem politiker og sagkyndig: At diskussionen er rationel betyder jo netop, at det er argumenterne, ikke »meninger«, der tæller. Øjensynlig flyder derfor videnskab og politik ud i ét. Sådan er det imidlertid ikke helt. Forskellen er den, at politikerne ene af alle diskussionsdeltagerne har ansvaret for det, der skal gennemføres. Det er heri, den fundamentale sondring mellem politik og videnskab består, og jeg vil i det følgende gøre nogle korte bemærkninger hertil. .... At politikerne har ansvaret, er det samme som at sige, at det er dem, og kun dem, der træffer afgørelsen om, hvad der skal gennemføres. De kan selv, eller gennem mellemmand, ud-

stede befalinger. Og at udstede befalinger er noget helt andet end at diskutere, undersøge, afveje argumenter eller at drage en konklusion. (Estrup, 1980, side 275-280).

Det kan være naturligt at overveje, hvordan det Estrup'ske synspunkt passer med den almindelige opfattelse af, hvad politikere beskæftiger sig med. Normalt opfattes politikere som mere bundet af ideologier og partiprogrammer, mens eksperterne er mere uafhængige og objektive. Men hvis Estrup har ret i, at eksperter og politikere er lige i debatten, hvorfor skulle politikerne så i højere grad være afhængige af ideologier? Det kunne netop være, fordi de skal træffe beslutninger, og også ofte beslutninger der nødvendigvis må træffes på et tidspunkt, hvor ikke alle argumenter er kortlagt og evalueret, f.eks. fordi en finanslov skal vedtages eller et akut problem løses. I en sådan situation er det ofte ikke muligt alene at basere sig på objektive analyser; man er nødt til at kortslutte beslutningsprocessen, og det må tit gøres ved at parallelisere til, hvad man har af tidligere erfaringer. Og dette er vel netop ideologiers rolle. De er en sum af erfaringer, der på ikke-objektiv vis er opsamlet af forgængere, forbilleder og af en selv. Hvis man er nået til den opfattelse, at markeder normalt fungerer, så er det netop vejen til en liberal grundholdning, som man så naturligt vil støtte sig til i en presset situation. Hvis der skal træffes en rationel beslutning om reguleringen af f.eks. telemarkedet, og der ikke er tid til eller mulighed for at gennemføre en komplet cost-benefit-analyse, så kan det være rationelt at henholde sig til sine opbyggede erfaringer, f.eks. at markedsregulering normalt er effektiv. Jo mindre gennemanalyseret et beslutningsgrundlag der er til rådighed, jo mere må man støtte sig til ideologier og holdninger. Har man kortlagt og værdisat alle effekter af et naturgenopretningsprojekt, kan man komme til en næsten objektiv beslutningsanbefaling. Men er der ikke tid eller ressourcer til det, må man beslutte sig på grundlag af ideologi og holdninger. Her er der heller ingen principiel forskel på eksperter og politikere. Også eksperter holder sig til deres grundmodeller, når de starter på deres analyser. Men politikerne bliver i modsætning til videnskabsmænd ofte tvunget ud i beslutningsprocesser, hvor der ikke er mulighed for tilbundsgående analyser.

Men vil Hector Estrups manglende sondring mellem faglige og politiske argumenter ikke åbne en ladeport for eksperters almindelige deltagelse i debatten, og dermed give anledning til almindeligt smagsdommeri fra deres side? Her er det vigtigt at være opmærksom på, at netop en »formel« ligestilling af eksperter og politikere bringer eksperterne ned i menneskelig højde. Hvis sondringen mellem objektive eksperter og villende politikere dyrkes, hæves eksperterne så at sige over debatten. Det bliver viden med stort V, og resultaterne er dermed hævet over debat, og det er i hvert fald samfundsvidenskabernes resultater ofte ikke nagelfaste nok til at kunne bære. I Einar Lies disputats om det norske finansdepartements historie er denne problemstilling fremhævet helt eksplicit:

Et anet trekk ved Frisch-eleverne var den sterke presiseringen af skillet mellom sak og vurdering. Dette er sterkt influeret av Max Webers klassiske skille mellom vitenskap og

politikk ... flere debatter – kanskje særlig i forbindelse med de første nasjonalbudsjettene – blev angrep på økonomernes program fra politisk hold møtt med henvisning til prosjektets objektivitet og vitenskapelighet. Dette var et uttrykk for den oppfatningen at det var en misforståelse å betrakte saken som et politisk stridsspørsmål, og at opposisjonen mot de nye tankene følgelig bunnet i manglende kunnskap og innsikt. ... Den nye økonomgenerasjonen unngikk å gjøre sig til en av flere likeverdige parter i samfunnsdebatten. Den markerte sig ikke ved å hevde at et bestemt mål eller en bestemt samfunnsutvikling var mer ønskelig enn et annet mål eller en annen samfunnsutvikling. Dette var heller ikke nødvendig. Etter mellomkrigstid og depresjoner var det umulig å protestere på etterkrigsregjeringnes uttrykte målsettinger om full sysselsetting, økonomisk vekst og rettferdig fordeling av produksjonsutbyttet. (Lie, 1995, side 69-71).

Dette aspekt er Hector Estrup også opmærksom på:

... i praksis føres næsten ingen diskussion på rent rationelt grundlag. Utallige gange føres diskussioner, ja, afbrydes måske endog, ved henvisninger til følelser, vurderinger, demokratiske principper og mange andre ting. Og ved henvisninger til autoriteter, tidligere til Aristoteles og den Hellige Skrift, nu til videnskaben, måske til Marx eller Khomeini. At henvise til videnskaben kan imidlertid være lige så tomt, og dermed ødelæggende for den rationelle drøftelse, som at begrunde sit standpunkt med, at det står hos Aristoteles. Men man må indrømme, at det i praksis giver selvstændig vægt til et synspunkt, at det er fremsat af en videnskabsmand; hvad så den social-psykologiske årsag hertil er – verden er jo ikke logisk. (Estrup, 1980, side 183).

Det er oplagt, at eksperter betragtes som mere troværdige end politikere. Og det er vel, jf. det foregående heller ikke så ulogisk. Politikere kan blive tvunget til at begrunde beslutninger, der ikke er fuldt analyserede, mens videnskabsmænd først bør udtale sig, når de har gennemanalyseret problemerne. Men det er selvfølgelig et problem, hvem der afgør, hvad »gennemanalyseret« betyder. Det var sådanne overvejelser jeg – med Estrup i ryggen – holdt mig til som økonomisk vismand, se Kærgård (1996, 2003 og 2012).

Selv om Hector Estrup har bidraget til en længere række debatbøger og essaysamlinger, har hans beskæftigelse med konkrete politiske problemer hovedsageligt drejet sig om de bagved liggende principielle problemstillinger. Mest direkte knyttet til den aktuelle debat er Estrup (1978), der er et kapitel i en bog af liberal-konservative kulturdebattører som Henrik Stangerup, Per Stig Møller, Johannes Sløk, Alf Ross og Elsa Gress med deres opgør med »Oprør fra Midten«. Estrups kapitel »Design og virkelighed« handler om »utopistens dilemma«; det at utopier også skal gennemtvinges overfor modstridige mindretal. Hvis man opgiver indkomstmotivet og gulerodsstyring (*Oprør fra midten* vil have en retfærdig løn- og beskæftigelsesfordeling) »tilbagestår i sidste ende kun styring med dekret og befaling. Således kan frihed blive til slaveri.« (Estrup 1978, side 101). Denne problemstilling vedrørende regelrespekt og »naturlig frihed« diskuteres mere generelt i Estrup (1992a og 2003).

Et andet debatindlæg er Estrup (1981); her diskuteres produktiv beskæftigelse teoriehistorisk fra Aristoteles til Keynes. Men det er ikke kun historie. Konklusionen er klar og aktuel:

Er det så sådan, at den offentlige sektor stort set kun lever af det, der produceres i den private; at det offentlige med en hær af skatteopkrævere udpiner de produktive erhverv for midler, der bruges til ambassadebyggeri og rådhusudsmykning? For at sige det dramatisk. Jeg tror ikke, man opnår nogen større analytisk indsigt ved i dag at genoplive den gamle sondring mellem produktiv og uproduktiv virksomhed. Så firkantet, som den normalt opfattes, er den uholdbar fra et videnskabeligt synspunkt, og den er farlig, fordi den synes at give sagligt belæg for en i virkelighed rent politisk agitation (Estrup, 1981, side 197).

Men man skal naturligvis holde øje med effektiviteten i den offentlige sektor, for den er ikke underlagt »falitmekanismen« (Estrup, 1981, side 198).

Blanding af teoriehistorie og politisk filosofi går igen i bogkapitlerne Estrup (1992 og 2003b), der handler om ret, retfærdighed og etik. Selv om Estrup (1992) er et bidrag til en bog om liberalisme redigeret af to af vore mest liberalistiske samfundsdebattører, Nicolai Juul Foss og Peter Kurrild-Klitgaard, kommer Estrup med den overraskende tolkning af Adam Smith, at

Den socialdemokratiske velfærdsstat kunne meget vel være »of natural liberty« i Smiths forstand i det omfang, den omfordeling, der fandt sted, og den store offentlige sektor kunne finde så gode begrundelser, at det måtte accepteres af »the impartial spectator« (Estrup, 1992, side 58).

Det er i øvrigt bemærkelsesværdigt, hvor stor en plads James Steuart (1713-1780) spiller ved siden af Adam Smith, David Hume og de andre store navne i begge disse fremstillingerne (Estrup, 1992, side 63-71, og 2003b, side 159-161). Steuarts tanke om, at frihed er betinget af selvforsørgelse og dermed beskæftigelse, og at det derfor er statsmændenes opgave at sikre fuld beskæftigelse, ser Estrup som en tydelig forløber for Keynes. Var Steuarts ideer slået igennem, var den økonomiske politik i de følgende næsten 200 år nok kommet til at se meget anderledes ud:

Havde Steuart kunne tænke som Hume, og skrive som Smith, kunne hans idé være blevet en betydningsfuld nydannelse i statsvidenskabelig tankegang. Det blev den ikke. Steuart var den jordbundne videnskabsmand, der på sin på en gang beskedne og selv-sikre måde vil holde sig til fakta, og skyede filosofiske broderier, »der ikke kom sagen ved«, som han flere gange siger. (Estrup, 1992, side 66).

Derfor måtte vi vente på Keynes i 1930'erne til politikernes ansvar for beskæftigelsen blev en etableret del af økonomisk teori:

De fleste klassiske økonomer efter Smith, og iøvrigt den dominerende doktrin til omkring 1930, ville hævde, at retten til arbejde ville være tilstrækkeligt sikret ved imple-

menteringen af kontraktfrihed og fri konkurrence. Markedssystemet ville da selv sørge for, at der, bortset fra kortvarige afvigelser, normalt ville være fuld beskæftigelse. For Steuart er en sådan tanke helt fremmet, og for Keynes, der skrev »General Theory« 170 år efter Steuarts »Principles«, beror den på en række fejlslutninger. (Estrup, 1992, side 70-71).

At James Steuart er en af Estrups helte, fremgår også af, at han får hele 8 sider i hans teoriehistoriske lærebog (Estrup, 1998, side 64-71), hvor han i de fleste andre teoriehistoriske lærebøger enten helt er overset (f.eks. Barber, 1967, Sandelin, Trautwein & Wundrak, 1995, og Sandmo, 2006) eller blot lige omtales helt kort (f.eks. Blaug, 1962 og Syll, 1998).

Artiklen »Tradition og fornuft« fra 1979 i et festskrift i anledningen af familien Steensen-Leths 400 års jubilæum på Steensgaard afspejler mange sider af Estrups virke. Han er også her i selskab med forfattere langt fra fagøkonomernes kreds; Thorkild Bjørnvig, Jørgen Gustava Brandt og K.E. Løgstrup er blandt forfatterne. Hector Estrups artikel analyserer balancen mellem fornuft og tradition; en afvejning mellem de to er ofte nødvendig. Det er en analyse i stil med Estrups andre analyser af store principielle konflikter i samfundstænkningen. Argumentationen bygger på en grundig analyse af utopier hos ældre klassiske værker, som Swifts *Gullivers Rejser* og Holbergs *Niels Klim*. Der er også kælet for stilen med en dyb respekt for traditionerne; artiklen er skrevet med gammel retskrivning, og Hector og instituttets ældre sekretærer og professorer kæmpede med stor begejstring med retskrivningen fra før retskrivningsreformen i 1948. Ældre sekretærer husker også endnu Hectors manuskripter skrevet med den for ham karakteristiske guldfyldepen.

Andre elementer i forfatterskabet kunne drages frem, men der skulle allerede være givet et indtryk af en produktion, der kommer vidt omkring og behandler de store spørgsmål i økonomien og samfundet i bred forstand. Det er tit dybtgående principielle overvejelser i tilknytning til temaer, der er oppe i den danske eller internationale debat, f.eks. arbejdsværdilæren omkring 1968, mikrofundamentet for makroteorien i 1970'erne og den matematiske økonomi og virkeligheden i 1980'erne. Han var uhyre belæst, også på områder der ligger uden for det, økonomer normalt beskæftiger sig med. Ofte brugte han i sine arbejder billeder hentet fra Shakespeare eller den klassiske mytologi. Han tænkte klart og uortodokst og lod sig ikke begrænse af traditionelle tankegange. Han var beskeden og hjælpsom og havde brede interesser, men blandt de interesser indgik ikke universitetsadministration. Da han i 1970'erne var institutbestyrer, gik rygtet, at hans synspunkt var, at hvis folk mente en henvendelse alvorligt, kom de nok igen, så man behøvede ikke åbne breve første gang, de kom.

Han var på mange måder en professor af den gamle skole, der tænkte dybe tanker, men så med skepsis på moderne universitets- og publiceringsstrategi. Men han var ikke den arrogante professortype; tværtimod var han en hjælpsom og venlig vejleder for kollegaer og studerende. Så venlig, at en ældre professor-

kollega under debatterne med de marxistiske studenter i 1970'erne udtrykte håbet om, at han ville ligne sin oldefar, konseilspræsidenten, noget mere. Mange, der tumler med store principielle problemer, vil i fremtiden savne at kunne diskutere dem med Hector Estrup.

Publikationer af Hector Estrup

- Estrup, Hector (1960), Nogle kommentarer til en vækstmodel, *Nationaløkonomisk Tidsskrift*, bind 98, side 47-64.
- Estrup, Hector (1963), Produktion og reproduktion, *Nationaløkonomisk Tidsskrift*, bind 101, side 158-171.
- Estrup, Hector (1963a), Reproductive systemer, *Nationaløkonomisk Tidsskrift*, bind 101, side 223-245.
- Estrup, Hector (1964), Økonomisk metode i historisk lys, *Nationaløkonomisk Tidsskrift*, bind 102, side 176-183.
- Estrup, Hector (1965), Nogle bemærkninger om maksimering og valg, *Nationaløkonomisk Tidsskrift*, bind 103, side 255-268.
- Estrup, Hector (1966), Oresme and monetary theory, *Scandinavian Economic History Review*, vol. 14, side 97-116.
- Estrup, Hector (1966a), Et økonomisk programskrift fra 1735, *Nationaløkonomisk Tidsskrift*, bind 104, side 182-186.
- Estrup, Hector (1968), Om arbejdsværdilæren, *Nationaløkonomisk Tidsskrift*, bind 106.1, side 1-20.
- Estrup, Hector (1969), Moderne makroteori i teoriehistorisk belysning, I Niels Thygesen & P. Nørregaard Rasmussen (red.), *Udviklingslinier i makroøkonomisk teori*, Studier fra Københavns Universitets økonomiske Institut nr. 13 i kommission hos G. E. C. Gads Forlag, København, side 378-413.
- Estrup, Hector (1972), Overskud og merværdi, I Jørgen Birk Mortensen (red.), *Aspekter af økonomisk vækstteori*, Københavns Universitets Økonomiske Institut Memorandum nr. 28, Universitetsforlaget i København, København, side 7.1-7.23.
- Estrup, Hector (1974), Den generaliserede arbejdsværdi og udbytningsbegrebet – et svar på et indlæg, *Nationaløkonomisk Tidsskrift*, bind 112, side 199-213
- Estrup, Hector (1975), Gensvar, *Nationaløkonomisk Tidsskrift*, bind 113, side 140.
- Estrup, Hector (1976), Dyd og rigdom. En side af Holbergs forfatterskab, i *Danske Økonomer – Festskrift i anledning af Socialøkonomisk Samfunds 75 års jubilæum*, Samfundsvidenskabeligt Forlag, København, side 33-59.
- Estrup, Hector (1977), *Essays in the Theory of Income Creation*, Universitetsforlaget i København Akademisk Forlag, København. (disputats).
- Estrup, Hector (1978), Design og virkelighed, I Poul A. Jørgensen (red.), *Opsang til midten*, Forlaget i Haarby, Haarby.

- Estrup, Hector (1979), Tradition og Fornuft, I Vincens Steensen-Leth (red.), *Trofasthed og Tradition*, Krohns Bogtrykkeri A/S, København, side 74-99.
- Hector Estrup & Inge Røpke (1980), Om historisk materialisme – en undervisningsnote, *Økonomisk Instituts blå memoserie* nr. 95.
- Estrup, Hector (1980a), Velfærd og Politik, *Nationaløkonomisk Tidsskrift*, bind 118, side 268-283.
- Estrup, Hector (1981), Teorier om produktiv beskæftigelse, *Nationaløkonomisk Tidsskrift*, bind 119, side 182-198.
- Estrup, Hector (1986), Ligevægt og virkelighed, *Nationaløkonomisk Tidsskrift*, bind 124, side 15-28.
- Estrup, Hector (1986a), En verden af spøgelse, *Nationaløkonomisk Tidsskrift*, bind 124, side 33-39.
- Hector Estrup (1988), Ødipuseffekten, *Økonomisk Instituts blå memoserie* nr. 165.
- Hector Estrup (1989), Stoisk Epikuræer eller Kynisk Hedonisme, *Økonomisk Instituts blå memoserie* nr. 173.
- Hector Estrup (1989a), Forklaring og moral, *Økonomisk Instituts blå memoserie* nr. 175.
- Estrup, Hector (1991), *Nogle grundtræk af den økonomiske teoris udvikling*, Jurist- og økonomforbundets Forlag, København. Med omarbejdet og udvidet 2. udgave 1998.
- Estrup, Hector (1991a), En kritik af falsifikationsteoriens logik, *Økonomisk Instituts blå memoserie* nr. 185.
- Estrup, Hector (1992), Ret og Samfund hos Hume, Smith og Steuart, I Nicolai Juul Foss & Peter Kurrild-Klitgaard (red.), *Etik, marked og stat – Liberalismen fra Locke til Nozick*, Handelshøjskolens forlag, København.
- Estrup, Hector (1992a), Regelrespekt og rationalitet, *Nationaløkonomisk Tidsskrift*, bind 129, side 287-297.
- Estrup, Hector (1994), Den moralske agent, *Økonomisk Instituts blå memoserie* nr. 193.
- Estrup, Hector (1999), P. Nørregaard Rasmussen: 9. maj 1922 – 1. januar 1998, *Nationaløkonomisk Tidsskrift*, bind 137, side 1-13.
- Estrup, Hector (2000), Nogle betragtninger over fremskridt i økonomisk teori i det 20. århundrede, *Nationaløkonomisk Tidsskrift*, bind 138.1, side 121-134.
- Estrup, Hector (2002), *Økonomiens Konger: David Ricardo*, Jurist og økonomforbundets Forlag, København.
- Estrup, Hector (2003), Nogle bemærkninger om begrebet Naturlig Frihed, *Økonomisk Instituts blå memoserie* nr. 207.
- Estrup, Hector (2003a), Some remarks on the concepts of Preferences and Freedom of choice, *Økonomisk Instituts Discussion Papers* nr. 03-04
- Estrup, Hector (2003b), Om retfærdighed i det økonomiske system, I Ditlev Tamm (red.), *Retfærdighedens mange ansigter*, Nyt nordisk forlag Arnold Busck, København, side 157- 172.

- Estrup, Hector (2004), Tidligere teorier og klassisk økonomi, I Hector Estrup, Jesper Jespersen & Peter Nielsen, *Den økonomiske teoris historie – en introduktion*, Jurist og økonomforbundets Forlag, København, kap. 2 side 29-60 (2. udgave 2013).
- Estrup, Hector (2004a), Neoklassisk økonomisk teori, I Hector Estrup, Jesper Jespersen & Peter Nielsen, *Den økonomiske teoris historie – en introduktion*, Jurist og økonomforbundets Forlag, København, kap. 3 side 61-84 (2. udgave 2013).
- Estrup, Hector (2012), Homo loquans ludensque, I Peder Andersen, Ingrid Henriksen, Jørn Henrik Petersen & Henrik Zobbe (red.), *Hvordan ser verden ud? – 73 bidrag om økonomi, institutioner og værdier – Professor Niels Kærgård 70 år*, Jurist og økonomforbundets Forlag, København, side 482-489.

Desuden i perioden 1994-2001 kortere artikler om Naturret, Manchesterskolen, Frank Hyneman Knight, Liberalismen (økonomi), Justum Pretium, Oskar Lange, Hans von Mangoldt, Den jernhårde lønningslov, Vand-diamantparadokset, Varefetichisme og Valghandlingsteori i *Den Store Danske Encyklopædi*, Danmarks Nationalleksikon, København.

Anden anvendt litteratur

- Barber, William J. (1967 eller senere udgave), *A History of Economic Thought*, Penguin Books, Harmondsworth, Middlesex.
- Blaug, Mark (1962 eller senere udgaver), *Economic Theory in Retrospect*, Richard D. Irwin, inc, Homewood, Illinois.
- Brink, Helge (1978), Ny dansk disputats II, *Nationaløkonomisk Tidsskrift*, bind 116.1, side 92-98.
- Clower, Robert W. (1965). The Keynesian Counter-Revolution: A Theoretical Appraisal, I F.H. Hahn & F.P.R. Brechling, (red.), *The Theory of Interest Rates*. Macmillan, New York.
- Collin, Finn (2003), Markedet som social konstruktion, Symposium for Hector Estrup, *Nationaløkonomisk Tidsskrift*, bind 141, side 376-386.
- Grünbaum, Isi (1974), Marx – og Estrups »generaliserede arbejdsværdilære«, *Nationaløkonomisk Tidsskrift*, bind 112.1, side 5-11.
- Grünbaum, Isi (1975), Den »generaliserede arbejdsværdilære« – et svar, *Nationaløkonomisk Tidsskrift*, bind 113.1, side 137-140.
- Foss, Nicolai J. (2003), Abstraktion og virkelighedskontakt i økonomisk teori: Hector Estrup og økonomisk metodologi, Symposium for Hector Estrup, *Nationaløkonomisk Tidsskrift*, bind 141, side 364-375.
- Hougaard, Jens Leth & Hans Keiding (2003), Rawls og moderne beslutningsteori, Symposium for Hector Estrup, *Nationaløkonomisk Tidsskrift*, bind 141, side 387-398.

- Johansen, Leif (1978), Ny dansk disputats I, *Nationaløkonomisk Tidsskrift*, bind 116, side 78-92.
- Johnston, J. (1964), *Econometric Methods*, McGraw-Hill, New York.
- Kurrild-Klitgaard, Peter (2016), Renæssancemanden, *Berlingske Tidende*, d. 4. oktober.
- Keiding, Hans (1985), *Topics in General Equilibrium Theory*, Københavns Universitets Økonomiske Institut, København (disputats).
- Keiding, Hans (1986), Er morlille en sten, *Nationaløkonomisk Tidsskrift*, bind 124, side 29-33.
- Kærgård, Niels (1996), Økonomiske vismænd – politiserende økonomer eller objektive eksperter, *Nationaløkonomisk Tidsskrift*, bind 134, side 113-128.
- Kærgård, Niels (1999), Anmeldelse af Hector Estrups Nogle grundtræk af den økonomiske teoris udvikling, *Nationaløkonomisk Tidsskrift*, bind 134, side 228-230.
- Kærgård, Niels (2003), Videnskab og politik, Symposium for Hector Estrup, *Nationaløkonomisk Tidsskrift*, bind 141, side 399-408.
- Kærgård, Niels (2012), Forholdet mellem fagøkonomi og politik, I *Jubilæumsskrift – De økonomiske Råd 1962-2012*, De økonomiske Råds sekretariat, København, side 369-379.
- Kærgård, Niels (2018), Mindeord: Hector Estrup 16. januar 1934 – 2. oktober 2016, *Oversigt over Selskabets Virksomhed 2017-2018*, Det Kongelige Danske Videnskaberne Selskab, København, side 218-225.
- Leijonhufved, Axel (1968), *On the Keynesian Economics and the Economics of Keynes*, Oxford University Press, Oxford.
- Lie, Einar (1995), Ambisjon og Tradisjon – Finansdepartementet 1945-1965, Universitetsforlaget, Oslo.
- Malinvaud, Edmond (1977), *The Theory of Unemployment Reconsidered*, Yrjo Jahnsson Lectures, Basil Blackwell, Oxford.
- Rasmussen, P. Nørregaard (1978), Ny dansk disputats III, *Nationaløkonomisk Tidsskrift*, bind 116, side 98-107.
- Sandelin, Bo, Hans-Michael Trautwein & Richard Wundrak (1995 eller senere udgave), *Den ekonomiska Tänkandets historia*, SNS Förlag, Stockholm.
- Sandmo, Agnar (2006), *Samfunnsøkonomi – en idéhistorie*, Universitetsforlaget, Oslo.
- Syll, Lars Pålsson (1998 eller senere udgave), *De ekonomiska teoriernas historia*, Studentlitteratur, Lund.